

23. Hagemeyer, J., Michalek, J.J., Svatko, P. (2021). *Economic impact of the EU Eastern enlargement on New Member States revisited: The role of economic institutions*. Central European Economic Journal, 8(55), 126-143. DOI:<https://doi.org/10.2478/ceej-2021-0008>.
24. Howarth, D., & A. Verdun. 2020. «*Introducing economic and monetary union at twenty: A stocktaking of tumultuous second decade.*» Journal of European Integration 42 (3): 287–292.
25. International Monetary Fund. (2014). *Title of the article. Name of the Periodical, volume (issue), page range.* DOI:<https://www.elibrary.imf.org/view/journals/001/2014/153/article-A001-en.xml>.
26. Jočienė, A. 2015. «*Scandinavian bank subsidiaries in the Baltics: Have they all behaved in a similar way?*» Intellectual Economics 9 (1): 43–54. DOI:10.1016/j.intele.2015.09.002.
27. Kiel Institute for the World Economy. *Ukraine Support Tracker Data*. URL: <https://www.ifw-kiel.de/publications/ukraine-support-tracker-data-20758/>.
28. Martha de Melo, Cevdet Denizler, Alan Gelb, *Patterns of Transition from Plan to Market, The World Bank Economic Review*, Volume 10, Issue 3, September 1996, Pages 397–424. DOI:<https://doi.org/10.1093/wber/10.3.397>.
29. Transparency International Ukraine. (2023). *Індекс сприйняття корупції у світі - 2023*. URL: <https://cpi.ti-ukraine.org/>.
30. World Bank. (2020). *Ukraine: Public finance review* [PDF file]. <https://documents1.worldbank.org/curated/en/595331468056398485/pdf/612870V20PGD0P0OFFICIAL0USE0ONL Y090.pdf>.
31. World Bank. (2022). *Data for Lithuania, Latvia, Estonia*. World Bank. Retrieved May 28, 2024, from URL:<https://data.worldbank.org/?locations=LT-LV-EE>.

Taras Zakharov,

*PhD student at the Department of Political Science,
Mykhailo Drahomanov State University of Ukraine*

Integration Processes as a Factor of Modern Economic Policy: the Experience of the Baltic Countries

The article analyses the peculiarities of the integration processes of Lithuania, Latvia and Estonia into the European Union, as well as the possibility of using their experience in the European integration processes of Ukraine, which are particularly relevant today in the context of the military aggression of the Russian Federation. The impact of the European Union's eastward enlargement after the collapse of the Soviet Union on the economic and migration policies of the Baltic states is studied, and the capacity of economic institutions to overcome the consequences of financial and economic crises is assessed. The article highlights the challenges of statehood in the process of post-communist transformation of the Baltic states in the early twentieth century, and examines current trends and prospects of economic cooperation between Ukraine and the European Union using modern methods of assessment. The dynamic European integration path of Ukraine has actualised the search for an optimal "non-classical" model of accession to the European Union within a reasonable time frame. It is shown that the model of phased accession is the most holistically coherent and logically structured concept that can ensure predictable progress on the path to EU membership. It has been proven on the example of the Baltic States that membership in the European Union stimulates modernization and economic development, which, in turn, leads to an improvement in the standard of living of society. The twenty-year membership of the Baltic States in the European Union is evidence of successful transformation processes, which in turn will allow Ukraine to take into account current economic challenges in the context of developing its economic policy in the context of Russian military aggression.

Keywords: *integration processes, European Union, economic policy, Baltic States, military aggression.*

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.35.14>

УДК 338.984:355.02+355.4

Валерій Мальський,

*аспірант навчально-наукового інституту права та політології,
Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ORCID 0009-0006-6504-5105; email: malskiy88@gmail.com*

ОСОБЛИВОСТІ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ГІБРИДНИХ ЗАГРОЗ ТА ЗБРОЙНОЇ АГРЕСІЇ

Стаття присвячена аналізу та розробці комплексного підходу до забезпечення економічної безпеки країни в умовах зростаючих внутрішніх і зовнішніх загроз. Обґрунтовано необхідність формування цілісної теорії національної безпеки, що охоплює розробку та імплементацію систематичної політики захисту державних економічних інтересів для забезпечення сталого розвитку України. Детально розглядається поняття «механізм» у контексті економічної безпеки, а також аналізуються існуючі механізми державного

регулювання та управління економічною безпекою. Автор вказує на значний внесок як українських, так і зарубіжних вчених у розвиток теоретичних та практичних аспектів забезпечення економічної безпеки, підкреслюючи важливість подальших досліджень у цій сфері.

Стаття також зосереджується на аналізі структури державних механізмів регулювання економічної безпеки, зокрема методи, важелі, інструменти, а також політико-правове, нормативно-правове та інформаційне забезпечення. Розглянуто механізми державного регулювання економічної безпеки як комплексну систему, що охоплює різноманітні форми, методи та засоби впливу, спрямовані на забезпечення стабільності та адаптації економіки до змінних умов. Особлива увага приділяється аналізу внутрішніх і зовнішніх умов економічного розвитку України, що визначають її потенціал і пріоритети в сфері економічної безпеки. Розглянуто вплив глобалізації, міжнародної інтеграції та гібридних загроз на економічну безпеку країни, висвітлюючи особливості економічної безпеки в умовах гібридної агресії. Стаття закликає до розробки ефективних економічних механізмів стримування агресії та розробки нових підходів до двосторонньої та багатосторонньої співпраці для зміцнення економічної безпеки України. Підкреслено необхідність ідентифікації економічних ризиків, мінімізації економічних залежностей та підготовки спільних рішень для забезпечення сталого економічного зростання та зміцнення національної безпеки.

Ключові слова: економічна безпека, збройна агресія, економічний розвиток, зовнішньоекономічна діяльність, санкційна політика, національна безпека.

Вступ. У сучасному світі, де глобалізаційні процеси та міжнародна інтеграція набувають все більшої актуальності, питання економічної безпеки держави як один із ключових аспектів національної безпеки не викликає сумнівів. Забезпечення економічної безпеки в умовах зростаючих внутрішніх і зовнішніх загроз є важливим завданням для кожної країни, особливо для України, яка зіткнулася з численними викликами на шляху свого розвитку, зокрема зі збройною агресією РФ. У контексті збройної агресії та економічних загроз, що виникли перед Україною, актуальним стає питання формування ефективної системи економічної безпеки, здатної протистояти різноманітним загрозам і забезпечити сталий розвиток країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення та розвиток загальної теорії та практики створення та функціонування механізмів державного регулювання економічної безпеки займають значуще місце у наукових доробках численних авторитетних вчених, як в Україні, так і за її межами, наприклад, В. Л. Пілюшенко, О. Ф. Новікову, Г. П. Ситника, О. С. Поважного, В. Т. Шлемко та інших. Вагомий внесок у розвиток наукових засад державного регулювання та забезпечення економічної безпеки внесли сучасні українські дослідники, зокрема В. А. Ліпкан, О. С. Власюк та інші. Ці різнобічні та міждисциплінарні підходи до досліджуваної проблематики стали підґрунтям для вибору методів аналізу у цій статті. Зокрема, використано системний аналіз, роботу з джерелами, а також логічний і комплексний підходи для розуміння регуляторно-управлінської системи економічної безпеки в умовах зовнішньої агресії.

Мета статті полягає в розробці та обґрунтуванні комплексного підходу до забезпечення економічної безпеки України в умовах збройної агресії та зростаючих внутрішніх і зовнішніх загроз.

Результати та дискусії. Сьогодні особливо актуальною є розробка універсальної теорії національної безпеки та теоретико-методологічних основ регулювання розвитку економічної безпеки в Україні, що передбачає комплексне теоретичне обґрунтування державної політики, а також аналітичний огляд ефективних стратегій та інструментів державного втручання, які націлені на охорону регіональних і національних інтересів.

Існують обґрунтовані дані про те, що сукупність внутрішніх і зовнішніх економічних загроз досягла критичного рівня, при якому відсутність розробки та імплементації цілеспрямованої та систематичної політики захисту державних економічних інтересів може призвести до загрози існування України як суверенної держави.

Аналіз механізмів державного регулювання та управління економічною безпекою вимагає деталізації поняття «механізм» і вивчення його структури в рамках економічної безпеки. Державне регулювання економіки в контексті ринкової економіки є складною та інтегрованою системою законодавчих, адміністративних і контрольних заходів, реалізованих

державними структурами та громадськими організаціями з метою стабілізації та адаптації існуючої соціально-економічної системи до динамічно змінюваних умов.

Поняття «механізми управління» та «механізми регулювання» широко застосовуються в науковій літературі, проте їх сутність і структура інтерпретуються дослідниками та практиками в різноманітних аспектах. Ключовим елементом концепцій «механізми державного управління» та «механізми державного регулювання» є ідея механізму як такого. Механізми різняться за своєю конструкцією та призначенням, формуючи основу багатьох машин, приладів, устаткування. У сфері економіки термін «механізм» використовується у переносному сенсі для позначення «внутрішньої структури, системи», що, ймовірно, є запозиченням із природничих і технічних наук.

Для осмислення поняття «механізм» важливо розглядати регуляторні та управлінські інструменти як елементи, що взаємодіють між собою та сприяють ефективності роботи організаційної системи. З аналізу стає зрозуміло, що в рамках управлінської системи національний регуляторний механізм є набором функцій, процедур і кроків, спрямованих на регуляторний вплив на систему організації, які спрямовані на досягнення конкретних цілей.

Ці результати можливо оцінити за допомогою індикаторів для визначення рівня реалізації управлінських цілей (програм) системи. Таким чином, демонструється ступінь досягнення цілей (програм) управління системою через їх порівняння з відповідними індикаторами. Механізм управління характеризується сукупністю функціональних та процедурних елементів організаційної системи, які задають напрям досягнення стратегічної чи програмної мети або комплексу цілей, організують саму систему для безпосереднього чи опосередкованого регулювання, а також визначають набір управлінських (адміністративних) заходів, спрямованих на оцінку ефективності досягнення визначених цілей. Це можна уявити як набір процедурних компонентів. Механізми управління є складною категорією в області менеджменту.

Загалом існуючі структури управління можна класифікувати на три основні типи: механізм-інструмент, механізм-система (сукупність взаємопов'язаних елементів) та механізм-процес (послідовність змін). Залежно від конкретної проблеми, яку потрібно вирішити, та методу її розв'язання за допомогою певного адміністративного механізму, останній може мати комплексний характер і складатися з декількох окремих механізмів: економічні механізми (механізми державного управління у сферах банківської діяльності, фінансів, інвестицій, інновацій, кредитування, оподаткування, страхування тощо); мотиваційні механізми (комплекс командно-адміністративних механізмів та соціально-економічних стимулів, що мотивують до ефективної роботи державних службовців, а також організаційні структури та їх операційні результати); політичні механізми (механізми управління економічним, соціальним, фінансовим, промисловим і комерційним розвитком).

Механізми державного регулювання економічної безпеки охоплюють процеси формування та імплементації засад такої безпеки. Механізми формування економічної безпеки визначають ключові структурні елементи системи безпеки, включаючи інтереси, загрози безпеці та їх причини, встановлюють їх роль у контексті національної безпеки держави та регіонального управління, розробляють теоретичні основи управління економічною безпекою, а також нормативно-правове регулювання та механізми забезпечення безпеки. Механізм імплементації економічної безпеки охоплює розробку комплексу організаційно-управлінських заходів для створення умов реалізації ключових аспектів стратегії національної безпеки, удосконалення концептуальної, законодавчої та нормативно-правової бази забезпечення економічної безпеки, а також оцінки та вимірювання економічної безпеки. Передбачається розробка науково обґрунтованої системи, формування ефективної державної та регіональної політики для нейтралізації загроз національній безпеці, а також розроблення методичних рекомендацій для створення механізмів автономного забезпечення безпеки.

Аналіз показує, що існуючі механізми, застосовані державою для забезпечення економічної безпеки, демонструють недостатню ефективність, що спричиняє поглиблення

структурних диспропорцій і дисбалансів у соціально-економічному розвитку. Структура державних механізмів регулювання економічної безпеки охоплює методи, важелі, інструменти, політико-правове, нормативно-правове та інформаційне забезпечення.

Суб'єктами забезпечення економічної безпеки є держава, окремі суб'єкти господарювання і громадяни, які в межах визначених функцій, завдань та компетенції приймають участь у формуванні та реалізації політики забезпечення економічної безпеки держави (Давиденко та ін., 2017, с. 21).

Залежно від суб'єкта, механізми державного регулювання економічної безпеки можуть бути класифіковані за рівнем реалізації: вищий рівень (Верховна Рада України, Президент України, Кабінет Міністрів України) та місцевий рівень (органи місцевого самоврядування).

Прагнення до ефективного регулювання економічних процесів в Україні та забезпечення економічної безпеки вимагає чіткого структурування діяльності державних і місцевих органів влади, логічного та комплексного підходу до кожного елементу регуляторно-управлінської системи. Це зумовлює необхідність удосконалення та впровадження регуляторних та управлінських механізмів забезпечення економічної безпеки, які включають різноманітні форми, методи та засоби впливу.

Внутрішні та зовнішні умови економічного розвитку країни відіграють ключову роль у визначенні її потенціалу та пріоритетів у сфері економічної безпеки. З одного боку, процеси глобалізації та зростання взаємозалежності у міжнародному співробітництві зменшують стимули до агресивної політики між державами через високий ступінь фінансової, технологічної, інфраструктурної та іншої інтеграції, що робить агресію економічно не вигідною. З іншого боку, інтеграція в економічну систему іншої країни може створити умови для використання залежності цієї країни від інвестицій, ринків збуту та технологічних ланцюжків як економічного важеля агресії.

Слабка диверсифікація зовнішньої торгівлі України, її історична залежність від російських постачальників та споживачів у виробничих ланцюгах – чинники, що надали РФ можливість зробити торгівлю головною мішенню агресії проти України в економічній сфері (Горбулін, 2017, с. 283).

Досвід країн, особливо в Європі, свідчить, що створення єдиного економічного простору та орієнтація на стандартизацію регулювання взаємодій та соціально-економічних процесів між державами не завжди забезпечує зниження напруженості або підвищення рівня безпеки, як на національному, так і на регіональному чи глобальному рівнях.

Особливості економічної безпеки в умовах збройної агресії:

1. Посилення взаємозалежності між агресором та державою-жертвою збільшує потенціал тиску на незалежну національну економічну політику та економічний розвиток.
2. Відсутність належної співпраці та інтеграції з іншими державами призводить до того, що глобальні виклики та загрози вирішуються на національному рівні, знижуючи спроможність країни ефективно реагувати на них.
3. Посилення дезорганізації (гібридності) економічних інструментів, що використовує держава-агресор для тиску, підриває потенціал захисту національних економічних інтересів та, відповідно, економічної безпеки.

Гібридні загрози як складне поєднання різноманітних елементів формують комплексну та багатовимірну загрозу. У економічній сфері це часто виявляється через використання економічних вразливостей державою-агресором. Оцінка ризиків для економіки в умовах агресії стає складнішою через гібридний характер таких загроз. Оцінка ризиків є фундаментальним процесом, спрямованим на ідентифікацію загроз економічній безпеці, визначення ймовірності їх виникнення, прогнозування потенційних негативних наслідків і розробку управлінських стратегій для мінімізації впливу цих загроз на економіку країни.

Гібридний характер загроз, що поєднує політичні, військові, економічні, правові та інші аспекти для досягнення агресивних цілей, створює додаткові виклики для ідентифікації та протидії таким загрозам. Ці загрози ускладнюють процеси прийняття рішень, перешкоджають координації між різними державними та недержавними структурами,

знижують ефективність запобіжних заходів. Відповідно держава має забезпечити належне запобігання цим загрозам, адже, як стверджують дослідники, РФ на постійній основі здійснює комплекс цілеспрямованих політичних, дипломатичних, торгівельно-економічних, інформаційно-пропагандистських та інших заходів (Волянчук, 2023).

Дуальність впливу гібридних загроз на економічну безпеку проявляється у всіх аспектах економічної діяльності, де використання ресурсів і технологій державою-агресором може спричинити дестабілізацію економіки цілої країни. Це і кібершпигунство, і пропагандистські кампанії, і підкуп працівників органів влади, що в сукупності може завдати значної шкоди економіці за короткий час. У випадку виникнення кризових ситуацій, стабільна політична система повинна мати здатність ефективно реагувати і впоратися з цими загрозами (Міненко, 2023а).

В Україні гібридна агресія та повномасштабне вторгнення призвели до втрати частини економічного простору, інфраструктури, виробничих потужностей, природних ресурсів, робочої сили та інтелектуального потенціалу, як в Автономній Республіці Крим так і на сході України. Це підкреслює необхідність розробки гнучких і комплексних механізмів для виявлення та пом'якшення негативних наслідків гібридних загроз.

Економічна стратегія країни має базуватися на нелінійному розумінні та врахуванні гібридної природи загроз, передбачаючи розробку ефективних інструментів економічної політики для протидії як прямим, так і непрямим економічним атакам. Важливим аспектом є децентралізація економічних і фінансових процесів, що також повинна враховувати гібридний характер сучасних загроз, забезпечуючи стійкість економіки до різноманітних форм агресії.

Зростання організаційної незалежності та мобільності місцевих центрів дестабілізації, з одного боку, та їх інтеграція в централізовану систему управління, з іншого боку, вказує на складність сучасних викликів для національної безпеки. Успіх квазідецентралізованих механізмів впливу на економічну діяльність та, відповідно, на національну безпеку, залежить від строгого контролю та застосування передових технологій для впливу на населення та економічні сектори. Використання інформаційних технологій, зокрема великих даних, вимагає спеціалізованого персоналу та значних технічних, фінансових ресурсів, доступ до яких обмежений на місцевому рівні.

Гібридні атаки демонструють потенціал сучасних технологій для підризу національного економічного суверенітету, від фрагментації економічної та митної території до створення гібридних економік на неконтрольованих територіях. Це підкреслює необхідність розробки та впровадження комплексних стратегій для протидії таким загрозам, тобто підвищення рівня технологічної готовності, зміцнення інституційної спроможності та забезпечення ефективною координації між різними рівнями управління. Необхідно приділяти увагу розвитку внутрішніх технологічних компетенцій і створенню механізмів швидкого реагування на гібридні загрози. Окремо слід акцентувати на необхідності зміцнення кібербезпеки, адже кіберпростір є основним полем конкуренції у політичній, економічній, культурно-інформаційній сферах (Міненко, 2023b).

Висновок про необхідність пошуку ефективних економічних механізмів стримування агресії та розробки нових підходів до двосторонньої та багатосторонньої співпраці є ключовим у контексті забезпечення економічної безпеки. Йдеться про ідентифікацію економічних ризиків, мінімізацію економічних залежностей, розробку спільних стратегій реагування. Збереження та розвиток виробничих і торговельних зв'язків із іноземними державами може сприяти формуванню інноваційних, технологічних відповідей на гібридні загрози.

Оцінка потенціалу внутрішніх ресурсів для протидії гібридним загрозам є важливим аспектом реалізації стратегій економічної безпеки. Послаблення обороноздатності перед гібридними загрозами є проблемою, що має глобальний характер і стосується країн незалежно від їх розміру чи рівня розвитку. Високий рівень усвідомлення цієї проблеми на

міжнародному рівні сприяє формуванню спільних механізмів захисту та відстоювання загальних інтересів.

Національні економічні інтереси, особливо в контексті глобальних гравців, що діють в рамках ринкової моделі, є фундаментальним принципом забезпечення економічного розвитку та процвітання. Розуміння цього аспекту є важливим для розробки ефективних стратегій економічної безпеки, які б враховували не тільки внутрішні, але й зовнішні виклики та загрози.

Окремо слід зупинитися на понятті та комплексному аналізі економічного егоїзму, який виявляється через превалювання інтересів одних учасників економічних відносин над інтересами інших. На міжнародному рівні це часто проявляється у формі протекціоністської політики та дискримінаційних механізмів, спрямованих на підтримку вітчизняних виробників за рахунок обмеження доступу іноземних конкурентів на внутрішній ринок. У контексті зростання гібридних загроз, такий протекціонізм набуває більш агресивних форм, а зусилля щодо мінімізації їх негативного впливу на економіку стають інтенсивнішими.

Міграційна криза в Європі є одним із прикладів, коли уряди та політики змушені фокусуватися на інтересах власних громадян, що сприяє посиленню економічного егоїзму. Це вимагає від держав належної оцінки ризиків не лише для себе, але й для сусідніх країн і міжнародної спільноти загалом.

Негативні наслідки збройної агресії для національних економік іздатності держав забезпечувати власну безпеку, водночас, стимулюють уряди, бізнес та органи влади до реорганізації економічних відносин. Зростання ризиків стає каталізатором для розробки та реалізації стратегій економічного розвитку, впровадження інноваційних підходів та інструментів для зміцнення економічної безпеки, суверенітету.

Таким чином, економічний егоїзм та відповідь на гібридні загрози вимагають від країн розробки балансованих підходів, які б забезпечували захист національних інтересів без надмірного поглиблення міжнародної ізоляції чи ескалації конфліктів. Важливим є пошук оптимальних рішень для забезпечення економічної безпеки, які б враховували потребу в співпраці та взаємодії на міжнародному рівні.

Економічний егоїзм, як інструмент гібридних загроз, сприяє формуванню та реалізації регіональних осередків дестабілізації, використовуючи економічні мотиви як основу для сепаратистських рухів та проєктів. Цей феномен, тобто протекціоністські політики та дискримінаційні механізми, спрямовані на підтримку вітчизняних виробників, виявляється в різних країнах, зокрема й Україні, де економічний егоїзм осмислюється як стимул для забезпечення незалежного розвитку окремих регіонів.

Український досвід, особливо в контексті Донецької та Луганської областей, разом із зарубіжним досвідом, підтверджує, що економічний егоїзм може слугувати як основа для сепаратистських тенденцій, що веде до дестабілізації та ускладнення економічної ситуації в країні. Офіційні дані про стан української економіки свідчать про критичну неготовність країни протистояти сучасним гібридним загрозам, що характеризується скороченням обсягів економіки, втратою конкурентних позицій і значним падінням реального ВВП.

Ситуація в Україні вимагає відновлення економіки на основі моделі «виживання», зіткнувшись із низьким рівнем інвестицій, зростаючим борговим тиском, обмеженими внутрішніми ресурсами для фінансування розвитку, деіндустріалізацією та слабкою фінансовою стійкістю підприємств.

Зовнішня торгівля стала однією з основних мішеней збройної агресії, особливо з боку РФ, де застосування дискримінаційних заходів переросло у торговельну війну. Це вимагає від України розробки та впровадження нових стратегій та інструментів для забезпечення економічної безпеки та суверенітету, зокрема через диверсифікацію торговельних партнерів, розвиток внутрішнього ринку та стимулювання інноваційного та технологічного розвитку.

Інструменти економічного тиску, які використовуються в сфері зовнішньої торгівлі, охоплюють широкий спектр заходів, від тарифних і нетарифних обмежень доступу на ринок до активного імпортозаміщення, контролю над компаніями-експортерами, блокування

транзиту та дискримінації експортерів на ринках третіх країн. Ці заходи мають на меті обмежити можливості країн-партнерів у сфері зовнішньої торгівлі та змусити їх до перегляду своїх економічних та політичних рішень.

Взаємозалежність країн відіграє ключову роль у ефективності такого тиску. Чим більша взаємозалежність, тим більш вразливою стає країна перед обмеженнями з боку своїх торговельних партнерів. У випадку України, економічні наслідки російського вторгнення призвели до неможливості розвитку торговельних відносин, що характеризуються значним скороченням обсягів двосторонньої торгівлі та призвело до втрати традиційних ринків збуту для деяких українських галузей. Зокрема, галузі машинобудування та хімічної промисловості, які традиційно орієнтувалися на російський ринок, зазнали різкого зниження свого виробничого та конкурентного потенціалу не лише на російському, але й на інших ринках. Ця ситуація вимагає від України пошуку нових стратегій розвитку та диверсифікації своєї зовнішньоекономічної діяльності, з метою зменшення залежності від одного ринку та підвищення стійкості національної економіки до зовнішніх шоків. Розвиток нових ринків, стимулювання внутрішнього виробництва та інвестицій, а також залучення іноземних інвестицій є ключовими елементами такої стратегії.

Політика зовнішньоекономічного співробітництва, яка була зосереджена на імпорті протягом останніх двох десятиліть, спричинила значні негативні наслідки для виробничих потужностей і промислового потенціалу країни. Така політика призвела до підвищення імпортозалежності внутрішнього ринку, що відтак підриває економічну безпеку та знижує конкурентоспроможність національної економіки.

Серед основних обмежень для протидії імпортному тиску на внутрішній ринок можна вказати такі:

1. Зобов'язання як члена Світової організації торгівлі (СОТ), які передбачають захист внутрішнього ринку та обмежують можливості підтримки імпортозамінних галузей. Членство в СОТ накладає на країни певні правила та обмеження, що можуть ускладнити застосування протекціоністських заходів.

2. Зростаюча концентрація іноземного капіталу в торгівлі, що сприяє перевазі імпортних товарів на ринку та зменшує інтерес до розвитку технічного співробітництва та підтримки вітчизняного виробництва.

3. Більш конкурентоспроможне населення, орієнтоване на імпорт, що є наслідком послаблення платоспроможного попиту та зниження економічної активності. Це веде до зменшення підтримки вітчизняних товарів та послуг, оскільки споживачі надають перевагу імпортним продуктам через їхню доступність, різноманітність та, іноді, вищу якість.

Ці обмеження вимагають від країни розробки комплексних стратегій, спрямованих на зміцнення внутрішнього ринку, підтримку імпортозамінних галузей, розвиток власних виробничих потужностей. Важливим аспектом є також розробка та впровадження заходів для залучення інвестицій в промисловість, підвищення технологічного рівня виробництва та розширення експортного потенціалу країни. Такий підхід дозволить зменшити імпортозалежність, підвищити конкурентоспроможність національної економіки та забезпечити її стійкість до зовнішніх і внутрішніх викликів.

У контексті гібридних загроз, негативні наслідки та залежності, що впливають з імпортозалежної моделі внутрішнього ринку, значно посилюються. Це обумовлено рядом факторів, які закріплюють вразливість економіки в умовах агресії:

1. Низька якість стратегічного планування розвитку з боку держави створює умови для відсутності довгострокової візії економічного розвитку, що ускладнює адаптацію до змінних умов і викликів.

2. Низька передбачуваність функціонування внутрішнього ринку та конкурентних умов знижує інвестиційну привабливість країни та підвищує ризики для бізнесу.

3. Слабкі державні фінанси та відсутність доступу до довгострокових фінансових ресурсів обмежують можливості держави щодо інвестування в ключові сектори економіки та підтримки реального сектору.

4. Низький рівень інвестицій у реальний сектор та слабка економічна активність призводять до зниження виробничих потужностей та зростання безробіття.

5. Неєфективне оподаткування, технологічна залежність, періодичний інфляційний тиск та критичний рівень корупції в державному регулюванні є серйозними перешкодами для стабільного розвитку економіки.

6. Тінізація економіки знижує доходи державного бюджету та підриває основи законності в економічній сфері.

Ці фактори вже негативно вплинули на економічну безпеку України. Вони є циклічними та взаємно підсилюються, тому для їх усунення потрібен системний і комплексний підхід. Фрагментарність економічної політики та заходи малого масштабу не здатні забезпечити відчутного ефекту.

Політика РФ проти України створює додаткові виклики для української економіки та вимагає від України розробки та впровадження ефективних стратегій для зміцнення економічної безпеки, диверсифікації зовнішньоекономічної діяльності та зменшення залежності від непередбачуваних зовнішніх факторів. У відповідь на економічну агресію з боку Росії, уряд України запровадив серію заходів для посилення економічної безпеки країни та захисту інтересів вітчизняних виробників. Це розробка контрзаходів відповідно до міжнародних зобов'язань, зокрема у рамках СОТ, що дозволяє Україні застосовувати механізми міжнародного права для захисту своїх інтересів без порушення власних зобов'язань. Також було посилено моніторинг імпорту товарів для виявлення та запобігання антиконкурентним практикам, які можуть шкодити вітчизняним виробникам, що є ключовим кроком у захисті внутрішнього ринку. Уряд також зосередив увагу на розширенні ніш для традиційної та нової конкурентоспроможної продукції на світовому ринку та в інших країнах і регіонах, що сприяє диверсифікації експорту та зменшенню залежності від одного ринку.

Посилення торговельних представництв відіграє важливу роль у підвищенні ефективності зовнішньоекономічної діяльності та відкриває нові можливості для українських експортерів. Однак, умови гібридних загроз також акцентують увагу на проблемі тінізації економіки, яка може мати як позитивні, так і негативні наслідки. З одного боку, тінізація може діяти як механізм гібридного захисту від агресії, допомагаючи зберегти економічні активи та зменшити соціально-економічну напруженість. З іншого боку, надмірна тінізація може спотворювати економічну реальність, ускладнюючи реалізацію ефективної економічної політики та зміцнення обороноздатності. Також це створює умови для фінансування антидержавних та сепаратистських сил. Вирішення цих проблем вимагає комплексного підходу, тобто не лише заходи прямої відповіді на агресію, але й стратегії зміцнення внутрішньої економіки, підвищення її прозорості та зменшення тіньового сектору. Це й реформування податкової системи, підвищення ефективності державного управління та залучення інвестицій у реальний сектор економіки.

Масштаби тіньової діяльності на тимчасово окупованих територіях України відіграють значну роль у подальшому затягуванні конфлікту та посиленні негативного впливу на національну економіку. Ця проблема є одним із об'єктивних наслідків збройної агресії, що ставить перед країною складні виклики щодо відновлення контролю та інтеграції цих територій у правове поле держави.

Серед основних об'єктивних причин тінізації фінансових потоків на окупованих територіях можна виокремити:

1. Відсутність правового поля для ведення господарської діяльності, що створює умови для нелегальної економічної активності, обмежує можливості для легітимного бізнесу.

2. Контроль адміністративного «ручного» режиму, який застосовує примусову силу до компаній, обмежуючи їх можливість переходу в правове поле інших регіонів України, та сприяє утриманню економічної діяльності в «тіні».

3. Руйнування фізичної основи економіки, призупинення роботи банківської системи, що ускладнює здійснення транзакцій і фінансових операцій в умовах легальної економіки.

4. Конфліктна фрагментація та технологічна потреба промислових підприємств у придбанні природних ресурсів і сировини по обидва боки лінії розмежування, що спонукає до пошуку альтернативних, часто нелегальних шляхів забезпечення цих потреб.

Для подолання цих викликів і мінімізації негативного впливу тіньової економіки на національну безпеку необхідний комплексний підхід, тобто заходи щодо відновлення правопорядку, реінтеграції територій, відновлення інфраструктури та банківської системи, а також стимулювання легальної економічної активності. Важливим є також залучення міжнародної підтримки та співпраці для відновлення економічного потенціалу та забезпечення сталого розвитку цих регіонів.

Руйнівні наслідки тінізації економічної діяльності вимагають від держави ретельного аналізу та розробки комплексної системи контрзаходів для зміцнення економічної безпеки, особливо в умовах збройної агресії. Перегляд санкційної політики та економічної протидії з країнами-агресорами, розробка сценарних стратегій для забезпечення сталого економічного зростання, підвищення ефективності інформаційно-консультативних механізмів підтримки національного експорту є ключовими елементами цієї системи.

Зміцнення економічної безпеки вимагає також активізації економічних чинників протидії гібридній агресії. Використання гібридної загрози як мотиватора для успішного реформування національної економіки може сприяти переходу до нових технологічних, конкурентних та соціально відповідальних моделей економічного розвитку.

Зміцнення національних інтересів, ґрунтуючись на цінностях, вимагає активізації заходів у кількох ключових напрямках. Перш за все, необхідно стимулювати технологічний прогрес та інноваційну діяльність, що сприятиме зростанню конкурентоспроможності української економіки на міжнародному рівні. Другим важливим аспектом є розвиток конкурентних переваг вітчизняної продукції, особливо шляхом підтримки галузей, що використовують високі технології та створюють продукцію з великою доданою вартістю. Третім напрямком є забезпечення соціальної відповідальності бізнесу, зокрема з підтримкою принципів сталого розвитку, захистом прав працівників і дотриманням екологічних норм. Ці заходи сприятимуть не лише зміцненню економіки, але й підвищенню якості життя громадян, забезпечуючи гармонійний розвиток суспільства загалом.

Реалізація цих заходів вимагає злагодженої роботи уряду, бізнесу та громадянського суспільства, а також ефективного використання міжнародної підтримки та співпраці. Тільки комплексний та системний підхід дозволить Україні не лише протистояти загрозам, але й закласти основу для довгострокового економічного процвітання.

Висновки. У статті здійснено спробу проаналізувати потреби у формуванні комплексної системи економічної безпеки, яка відповідала б сучасним викликам та загрозам. Визначено ключові напрямки для зміцнення економічної безпеки, тобто розробку ефективних механізмів державного регулювання, сприяння технологічному розвитку, інноваціям, підтримку конкурентоспроможності національної продукції та забезпечення соціальної відповідальності бізнесу. Обґрунтовано важливість інтеграції України в міжнародні економічні та безпекові структури як засобу зміцнення національної безпеки та розширення можливостей для економічного співробітництва. Доведено необхідність глобального аналізу існуючих економічних й інших загроз і розробки стратегій їх нейтралізації, що вимагає злагодженої роботи усіх гілок влади, активної участі бізнесу та громадянського суспільства.

Перспективи подальших досліджень у цій галузі можуть вбачатись у розробці детальних моделей і інструментів для оцінки ефективності запропонованих механізмів регулювання, аналізі міжнародного досвіду та його адаптації до українських умов, а також вивченні впливу глобальних економічних тенденцій на економічну безпеку країни. Важливим напрямком є також дослідження можливостей для залучення інвестицій в ключові галузі економіки, розвиток інноваційної інфраструктури та створення сприятливого інвестиційного клімату для підтримки сталого економічного зростання. Передбачається подальший розвиток теоретичних та практичних аспектів забезпечення економічної безпеки

України, що охоплює комплексний підхід та між секторальну співпрацю для досягнення цієї мети.

Використані джерела:

1. Конституція України, № 254к/96-ВР (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text>
2. Давиденко С, Єгорова О, Приходько В, Матішак П, Голоніч Я, Копінець П, Мачкінова М & Добровольська М. (2017). Економіка та економічна безпека держави. теорія і практика. (4-те вид.). ТОВ «РІК-У». <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/18429>
3. Горбулін, В. П. (2017). Світова гібридна війна: український фронт. <http://resource.history.org.ua/item/0013707>
4. Міненко, Є. С. (2023а). Сутність політичної стабільності в умовах інформаційного суспільства. *Науковий журнал «Politicus»*, 155–159. http://politicus.od.ua/5_2023/24.pdf
5. Про Раду національної безпеки і оборони України, Закон України № 183/98-ВР (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-vp#Text>
6. Про основи національної безпеки України, Закон України № 964-IV (2018) (Україна). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text>
7. Міненко, Є. (2023b). Організаційно-правовий аналіз забезпечення інформаційної безпеки як фактор суспільно-політичної стабільності. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 22(33), 76–84. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.33.08>
8. Горбулін, В. (2022). Збройна боротьба в контексті четвертої індустріальної революції. *Вісник Національної академії наук України*. № 4. С. 3-11
9. Указ Президента України Про рішення Ради національної безпеки і оборони України: Концепція забезпечення національної системи стійкості. № 479/2021 (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/go/479/2021>
10. Волянук, О., & Дроздук, Я. (2023). (Не)гібридна війна: політичні, ідеологічні, інформаційні виміри. *Науковий часопис НПУ імені М.П. Драгоманова. Серія 22. Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*, 22(33), 64–75. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.33.07>
11. Терепищій, С., Свириденко, Д., Захаренко, К., Безгін, К. & Кульга, О. (2019). Оцінка економічного потенціалу університетів Донбасу: проблеми підготовки кадрів і безробіття. http://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/479/1/05_2019_Terepyshchyi.pdf

References:

1. Konstytutsiia Ukrainy [Constitution of Ukraine], № 254k/96-VR (2020). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vp#Text> [in Ukrainian].
2. Davydenko S, Yehorova O, Prykhodko V, Matishak P, Holonich Ya, Kopinets P, Machkinova M & Dobrovolska M. (2017). Ekonomika ta ekonomichna bezpeka derzhavy. teoriia i praktyka [Economics and economic security of the state. theory and practice]. (4-te vyd.). TOV «RIK-U». <https://dspace.uzhnu.edu.ua/jspui/handle/lib/18429> [in Ukrainian].
3. Horbulin, V. P. (2017). Svitova hibrydna viina: ukrainskyi front [The global hybrid war: the Ukrainian front]. <http://resource.history.org.ua/item/0013707> [in Ukrainian].
4. Minenko, Y. S. (2023a). Sutnist politychnoi stabilnosti v umovakh informatsiinoho suspilstva [The global hybrid war: the Ukrainian front]. *Naukovyi zhurnal «Politicus»*, 155–159. http://politicus.od.ua/5_2023/24.pdf [in Ukrainian].
5. Pro Radu natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy [On the National Security and Defence Council of Ukraine], Zakon Ukrainy № 183/98-VR (2023). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/183/98-vp#Text> [in Ukrainian].
6. Pro osnovy natsionalnoi bezpeky Ukrainy [On the Fundamentals of National Security of Ukraine], Zakon Ukrainy № 964-IV (2018) (Ukraine). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/964-15#Text> [in Ukrainian].
7. Minenko, Y. (2023b). Orhanizatsiino-pravovyi analiz zabezpechennia informatsiinoi bezpeky yak faktor suspilno-politychnoi stabilnosti [Organisational and Legal Analysis of Information Security as a Factor of Socio-Political Stability]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*, 22(33), 76–84. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.33.08> [in Ukrainian].
8. Horbulin, V. (2022). Zbroina borotba v konteksti chetvertoi industrialnoi revoliutsii. *Visnyk Natsionalnoi akademii nauk Ukrainy* [Armed struggle in the context of the fourth industrial revolution]. № 4. S. 3-11 [in Ukrainian].
9. Ukaz Prezidenta Ukrainy Pro rishennia Rady natsionalnoi bezpeky i oborony Ukrainy: Kontseptsiia zabezpechennia natsionalnoi systemy stiikosti [The concept of ensuring the national resilience system]. № 479/2021 (2021). <https://zakon.rada.gov.ua/go/479/2021> [in Ukrainian].
10. Volianiuk, O., & Drozdruk, Y. (2023). (Un)hibrydna viina: politychni, ideolohichni, informatsiini vymiry [(Un)hybrid warfare: political, ideological and informational dimensions]. *Naukovyi chasopys NPU imeni M.P. Drahomanova. Seriiia 22. Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin*, 22(33), 64–75. <https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2023.33.07> [in Ukrainian].

11. Terepyshchyi, C., Svyrydenko, D., Zakharenko, K., Bezghin, K. & Kulha, O. (2019). Otsinka ekonomichnoho potentsialu universytetiv Donbasu: problemy pidhotovky kadriv i bezrobittia [Assessing the Economic Potential of Donbas Universities: Problems of Training and Unemployment]. http://r.donnu.edu.ua/bitstream/123456789/479/1/05_2019_Terepyshchyi.pdf [in Ukrainian].

Valerii Malskyi,

*PhD student at the Educational and Research Institute of Law and Political Science,
Mykhailo Drahomanov Ukrainian State University*

Peculiarities of Ensuring Economic Security in the Context of Hybrid Threats and Armed Aggression

The article is devoted to the analysis and development of an integrated approach to ensuring the economic security of the country in the face of growing internal and external threats. The author substantiates the need to form a holistic theory of national security, including the development and implementation of a systematic policy to protect the state economic interests to ensure sustainable development of Ukraine. The article examines in detail the concept of "mechanism" in the context of economic security and analyzes the existing mechanisms of state regulation and management of economic security. The author points out the significant contribution of both Ukrainian and foreign scholars to the development of theoretical and practical aspects of economic security, emphasizing the importance of further research in this area.

The article also focuses on the analysis of the structure of the state mechanisms for regulating economic security, including methods, levers, instruments, as well as political, legal, regulatory and information support. The author considers the mechanisms of state regulation of economic security as a complex system which includes various forms, methods and means of influence aimed at ensuring stability and adaptation of the economy to changing conditions. Particular attention is paid to the analysis of internal and external conditions of economic development of Ukraine, which determine its potential and priorities in the field of economic security. The author examines the impact of globalization, international integration and hybrid threats on the country's economic security, highlighting the peculiarities of economic security in the context of hybrid aggression. The article calls for the development of effective economic mechanisms to deter aggression and the development of new approaches to bilateral and multilateral cooperation to strengthen Ukraine's economic security. The author emphasizes the need to identify economic risks, minimize economic dependencies and prepare joint solutions to ensure sustainable economic growth and strengthen national security.

Keywords: *economic security, armed aggression, economic development, foreign economic activity, sanctions policy, national security.*

<https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series22.2024.35.15>

УДК 351.746(4-6ЄС)

Богдан Федорчук,

аспірант кафедри політичних наук,

Український державний університет імені Михайла Драгоманова

ORCID 0009-0007-0360-428X; email: bfedorchuk@gmail.com

КУЛЬТУРА БЕЗПЕКИ ЯК СКЛАДОВА ПОЛІТИКИ БЕЗПЕКИ: ДОСВІД ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ

Розглядається культура безпеки, актуальність дослідження якої зумовлена динамічними змінами, новими викликами і загрозами безпеці та зростаючим запитом суспільства на захист прав і свобод. Зазначається, що концептуальні підходи осмислення питання розвитку культури безпеки надають особливої наукової ваги вивченню європейського досвіду для політичної науки. У статті розглядаються основні принципи, цінності та норми, які формують культуру безпеки в Європі. Впровадження нових організаційних і правових підходів гарантування безпеки та вироблення правової політики в умовах сучасних викликів стало пріоритетом європейської безпекової культури. Окрема увага приділяється ролі інструментів і механізмів формування і реалізації політики безпеки на європейському континенті. Також досліджуються чинники, що впливають на формування культури безпеки, такі як політична ситуація, соціокультурні та історичні особливості. У статті зосереджується увага на аналізі впливу правового чиннику на формування культури безпеки. Культура безпеки має особливу роль в організації ефективного функціонування соціальних інститутів, зміцненні довіри до політичної та правової системи. Визначено основні принципи і шляхи формування культури безпеки в країнах ЄС, а також окреслено сфери, які потребують оновлення, доопрацювання, запровадження нових підходів тощо. Підкреслено роль освіти у формуванні культури безпеки. Зроблено висновки щодо використання європейського досвіду у формуванні та розвитку культури безпеки в українському суспільстві.

Ключові поняття: *культура безпеки, Європейський Союз, захист прав і свобод, безпекові пріоритети, правова політика, політика безпеки.*